

Asenteet haittaavat Venäjä-tutkimusta

Simo Mikkonen, kuvaaja Anna Veijola

Venäjä-tutkimus on ongelmallisessa tilanteessa. Venäjään liittyvät teemat kiinnostavat lukevaa yleisöä aiempaa enemmän, mutta samaan aikaan asenneilmaston jyrkkeneminen ja kansainvälisen poliittisen tilanteen kiristyminen asettavat tutkimustyölle odotuksia, joita on vaikea täyttää.

Kriittinen kirjoittelu mediassa on voimakkaasti lisääntynyt, mutta Venäjään ja venäläisiin kohdistuva kriittisyys on haaste tutkimukselle, jonka pitäisi lähtökohtaisesti olla objektiivista. Hyvä esimerkki on Ulkopoliittisen instituutin (Upi) 30.8 julkaiseman selvityksen ympärillä käyty keskustelu. Selvitys aiheutti runsaasti reaktioita lehdissä ja sosiaalisessa mediassa. Sitä kritisoitiin erityisesti sen maalailmien uhkakuvien vuoksi. Selvityksessä Venäjä näyttäytyi yksinomaan uhkana, johon Suomen tulisi reagoida vahvasti.

Itse selvitys perustui pitkälti aiempaan tutkimukseen, ja tarjosi näin vähän uutta. Joiltain osin se oli jopa naiivi. Viittauksia oli runsaasti Upin omiin aiempiin selvityksiin, jotka viime vuosina ovat olleet poikkeuksetta Venäjää kritisoivia. Vaikka Venäjän viime vuosien ulkopoliittinen toiminta ei ole antanut juuri aihetta positiivisuuteen, asialla on merkitystä, kun ajatellaan Upin roolia Eduskunnan alaisena tutkimuslaitoksena.

Upi tuottaa raportteja ja selvityksiä eduskunnan ja ulkopolitiikan toimijoiden tarpeisiin, mutta myös media seuraa niitä tarkasti. Sen sijaan, että olisi pyritty ymmärtämään Venäjän toimintaa, päädyttiin vastakkainasettelun korostamiseen. Upin johtajan, **Teija Tiilikaisen** (HS 8.9) vastaus kritiikkiin "Venäjää koskeva tieto syntyy vuorovaikutuksesta ja dialogista toisiaan täydentävien tutkimuksellisten näkökulmien kesken" jäi toiveen tasolle.

Tiede jää helposti räikeiden otsikoiden varjoon. Selvityksen vanavedessä Helsingin Sanomatkin otsikoi poleemisesti (Suvi Ahola, HS 3.9) "Pitääkö Venäjää pelätä vai rakastaa?" Otsikon takana käyty keskustelu oli lopulta varsin tervejärkistä. Kansanedustaja **Tiina Elovaara** (ps) katsoi että "Suomen Venäjä-keskustelu on jäykkää ja uhka-arvio-painotteista". **Rosa Lixsom** taas totesi että "Propaganda ei ole Venäjän yksinoikeus, se on tällä hetkellä suuressa suosiossa myös Euroopassa."

Siinä missä Euroopasta ja Suomesta puhuttaessa yleensä ymmärretään, etteivät äärimielipiteet edusta valtavirtaa, Venäjän kohdalla tällaista ymmärrystä ei tahdo löytyä, vaikka juuri ymmärrystä venäläiset nyt tarvitsisivat. Selän kääntäminen johtaa ainoastaan radikalisoitumiseen. Kollegoideni

keskuudesta Venäjältä en ole juuri löytänyt tukea Putinin politiikalle. Sen sijaan he kärsivät niistä rajoituksista ja asenteista, joita he kohtaavat ulkomaille matkustaessaan.

Asenneilmasto on Venäjä-tutkijan kannalta haasteellinen ja kirjoituksiaan joutuu välillä punnitsemaan tarkasti. Suomella ei (onneksi) ole enää kylmän sodan mukanaan tuomaa geopoliittista erityisasemaa rajoituksineen. Venäjä on silti naapurimme. Korkeatasoista Venäjä-tutkimusta tarvitaan.

Omalla tutkimuksellani, joka käsittelee Neuvostoliiton kulttuurisuhteita länteen kylmän sodan kaudella, on huomattavasti yhtymäkohtia tähän päivään. Kulttuurisuhteet jäävät herkästi energia-, turvallisuus- ja talouspolitiikan varjoon. Esimerkiksi kylmästä sodasta muistetaan yleensä idän ja lännen vastakkainasettelu, vaikka läpi kylmän sodan vuosien, kulttuurinen kanssakäyminen yli ideologisten rajojen oli paitsi mahdollista, myös varsin vilkasta. Kulttuurisen kanssakäymisen saralta löytyvät tämänkin päivän positiivisimmat uutiset Venäjältä: harvalla maalla on niin rikasta ja monipuolista kulttuurielämää kuin Venäjällä ja yhteistyö maiden välillä on vilkasta ja palkitsevaa.

Organisoin parhaillaan Jyväskylään ensi helmikuuksi (24–25.2) EU:n ja Venäjän väliseen taidediplomatiaan paneutuvaa konferenssia, joka kokoaa tutkijoita Venäjältä, muualta Euroopasta ja USAsta. Konferenssi on herättänyt kiinnostusta laajasti, osittain siksi, että Suomeen on verrattain helppoa ja edullista tulla myös Venäjältä. Konferenssi on osa EU-hanketta ”Trauma&Revival”, jossa tarkastelemme kulttuurin ja taiteiden roolia poliittisen liennytyksen, ja molemminpuolisen ymmärryksen lisäämisessä.

Venäjän nykyjohton poliittisilta väärinkäytöksiltä ei tule ummistaa silmiä, muttei myöskään kääntää selkää venäläisille, joilla on vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa maansa ulkopoliittikkaan. Venäjä ja venäläiset ovat kaksi eri asiaa. Harva suomalainenkaan identifioituu maamme kulloiseenkin hallituksen kanssa. Kulttuurinen lähestymistapa auttaa meitä ymmärtämään Venäjää ja välttämään turhia ennakkoluuloja, joka helposti johtavat vierauden ja vihan kokemuksiin.

Simo Mikkonen, historian akatemiaturkija 15.9.2016